

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Politikoloog - politikus in niemandsland

Thijn, E. van

Citation

Thijn, E. van. (1972). Politikoloog - politikus in niemandsland. *Acta Politica*, 7: 1972(2), 197-207.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449353>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449353>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

- beraadslaging
- keuze
- uitvoering
- controle op de uitvoering
- toetsing en herwaardering.

De commissie wijst de huidige praktijk van openbaarmaking indien de besluitvorming is afgerond, af. Zij wil die verleggen van de fase tussen keuze en uitvoering naar de fase tussen opstelling en berekening van alternatieven en beraadslaging. Na hetgeen hierboven over het pre-advies van Van Duyn is opgemerkt, behoeft het geen betoog, dat deze voorstellen mijns inziens geen soulaas bieden als het erom gaat de besluitvormingsprocessen op fundamenteel democratische wijze toegankelijk te maken.

Het consensus-idee, dat ten grondslag ligt aan bovenstaande beschouwing bevat vele waarde-elementen. Om enkele voor de hand liggende te noemen:

- 1 — niet iedere cultuur heeft in dezelfde mate consensus-scheppende mechanismen nodig;
- 2 — het sluit aan bij het individualistische 'contrat-social' denken;
- 3 — het doorbreekt bestaande machtsverhoudingen;
- 4 — het ziet voorbij aan 'natuurlijke verschillen' tussen de burgers;
- 5 — het is niet neutraal in de tegenstelling tussen harmonie- en conflictmodel.

In de voorgaande theoretische uiteenzetting heb ik getracht aannemelijk te maken en met dit praktische voorbeeld kan m.i. worden geïllustreerd dat men dergelijke impliciete waardetoedelingen steeds in de door de politikoloog voorgestelde oplossing van een vraagstuk zal terugvinden. Het kan dus een troost en een waarschuwing zijn, dat de politikoloog in staat is een waardevolle bijdrage te leveren aan de oplossing van politieke problemen.

Prof. Dennis Meadows van het Massachusetts Institute of Technology heeft met zijn rapport voor 'de Club van Rome' grote beroering teweeggebracht zowel bij wetenschapsbeoefenaars als politici. Blindelings vertrouwend in de onbegrensde mogelijkheden van de technologische vooruitgang, de economische groei, de werking van het marktmechanisme, worden zij plotseling gekonfronteerd met de eindigheid der dingen. Bij een onbeperkte voortgang van de huidige groei van wereldbevolking, industrialisatie, vervuiling, voedselproductie en grondstoffenverbruik zullen, aldus Meadows, binnen enkele decennia zodanige schaarsteproblemen optreden dat wereldwijde katastrofes onafwendbaar zijn. Wanneer nu een poging zou worden ondernomen de groei van elk van deze factoren onder controle te krijgen en een samenhangend afremmingsbeleid te ontwikkelen, is het misschien mogelijk enig uitstel te bewerkstelligen. Het lijkt mij hier niet de plaats om een discussie te ontkenen over de vraag of de zaken niet al te zwart worden voorgesteld. Relevant voor deze bijdrage is het feit dat in kringen van wetenschap en politiek serieus gesproken wordt over de noodzaak van een ingreep in de economisch-technologische groeiprocessen en dat men zich daarbij gesteld ziet voor de bijna niet te beantwoorden vraag: wie grijpt in, waar en op welke wijze? Een vraag die niet alleen aan economen en technologen voorgelegd zou moeten worden, maar primair het centrale studieobject van de politikologie raakt. De politikologie pretendeert immers dé wetenschap te zijn die zich bezig houdt met de kritische bestudering van processen waardoor binnen een maatschappij waarden gezaghebbend worden toegedeeld. Geplaatst voor de onheilsprofetieën van het MIT-rapport is het aan de politikologie de vraag te beantwoorden welke machtsstructuren verantwoordelijk zijn voor het stuurlaas raken van het economisch-technologisch toedelingsproces en welke machtsstructuren daarvoor in de plaats kunnen worden gesteld om dit proces tijdig in de greep te kunnen krijgen.

Het is mijn indruk dat de politikologie door deze vraagstelling wordt overrompeld en onvoldoende geëquipeerd is om tijdig beleidsalternatieven te kunnen aanreiken. Zij heeft zich tot dusver hoofdzakelijk bezig gehouden met de bestudering van de formele structuren waarbinnen zich de toedelingsprocessen afspelen en zich nog weinig willen inlaten met de vraag welke machtsstructuren een beslissende greep hebben op de feitelijke funktionering.

Daarvoor zijn tal van redenen aan te geven. In de vele discussies over de plaatsbepaling van de politikologie, die ik hier niet wil herhalen, zijn de meest gehoorde verwijten het ontbreken van relevantie en engagement. Ik zou daar nog het verwijt aan toe willen voegen dat de politikologie als jonge wetenschap bevangen wordt door een valse bescheidenheid. Uit gebrek aan vertrouwen in de eigen onderzoeksmethodes, geeft zij er de voorkeur aan zich te beperken tot beschrijvende, ordenende, vergelijkende terreinverkenningen,

zonder zich reeds te wagen aan het verklaren, voorspellen of beheersen van politieke toedelingsprocessen. Voorzover zij het waagde verder te gaan dan beschrijvende studie, beperkte zij zich tot deelgebieden, die dikwijls meer structureel dan functioneel werden benaderd. Ook was er een angst voor grensoverschrijding ten opzichte van andere disciplines, zodat de politikologie zich konsentreerde, ondanks de definitie van haar studieobject, op de politieke besluitvorming in engere zin en zich pas zeer onlangs waagde aan een uiterst relevant onderwerp als de economische macht¹. Geen wonder dat de politikologie praktisch met lege handen staat als zij plotseling geplaatst wordt voor vragen als: Wat is de feitelijke betekenis van de economisch-technologische machtsvorming bij de gezaghebbende toedeling van waarden in onze samenleving? Worden deze toedelingsprocessen wel vanuit machts-konsentraties bestuurd of zijn zij op drift geraakt en nauwelijks meer onder controle te brengen? Wat zijn de redenen dat de greep van de politieke machtsvorming op de economisch-technologische machtsvorming zo ontoereikend is? Is dit een onvermijdelijke ontwikkeling of is deze beïnvloedbaar? Zijn de bestaande politieke structuren nog toereikend om de economisch-technologische machtsvorming onder politieke controle te brengen? Zo nee, welke alternatieve structuren dienen er dan te worden ontwikkeld? Moeten dit noodzakelijkerwijs sterk gecentraliseerde politieke machtsstructuren zijn of laten zich ook sterk gedecentraliseerde structuren denken? Wat is bijv. een optimale structuur, uitgaande van de wenselijkheid van een effectieve procesbeheersing enerzijds en een egalitaire democratie anderzijds? Niet alleen de politikologie is echter door de politikologische vragen die het MIT-rapport oproept verrast. Ook de politiek, die zich, behoudens de obligate belangstelling voor de resultaten van verkiezingsonderzoek, nog nauwelijks het bestaan, laat staan het belang van de politikologie heeft gerealiseerd. Zich nu gesteld ziende voor het probleem, hoe vorm te geven aan een politiek instrumentarium waarmee de economisch-technologische groeiprocessen kunnen worden beheerst, voelt men zich als op een onontgonnen terrein. Ook daarvoor zijn vele redenen aan te geven. De politiek is in internationaal opzicht nog niet veel meer dan een krachtenspel tussen nationale staten, terwijl de economisch-technologische machtsstructuren de nationale grenzen al vele jaren geleden in de archiefkasten hebben weggeborgen. Op nationaal niveau wordt de politiek in de meeste westerse landen beheerst door politieke machts-groeperingen die de ondernemingswijze productie als gegevenheid in hun vaandel schrijven en zich dus op het standpunt stellen dat de politiek zich

¹ 'Invloedsstructuren van politieke en economische elites in Nederland', een rapport opgesteld door een politicologische werkgroep van de Universiteit van Amsterdam o.l.v. prof. dr. R. J. Mokken en drs. F. N. Stokman.

niet wezenlijk met de fundamenteën van de economische machtsvorming moet bemoeien. Voorzover de politiek zich op nationaal niveau met economische machtsvorming inlaat gebeurt dit in de sfeer van korrektiemechanismen: konjunkturpolitiek, belastingwetgeving, ruimtelijke ordening, sociale wetgeving, enz. Zich nu gesteld ziende voor de vraag wie, waar op welke wijze zou kunnen en moeten ingrijpen in de gezaghebbende toedeling van economisch-technologische waarden, nationaal en internationaal, ontdekt men met een schok — althans dat hoop ik — de volstrekte ontoereikendheid van het politieke instrumentarium: het ontbreken van doeltreffende internationale organisaties, de beperkte horizon van de nationale besluitvormingsstructuren, de verstarring van de overheidsbureaucratieën, de schijnwerkelijkheid van het parlementaire stelsel, de ontredde van de diverse partijensystemen, het uit de tijd zijn van de bestuurlijke organisatie, met name in de stedelijke konglomeraties, enz.

De politiek krijgt hier de rekening gepresenteerd voor het feit dat zij zich, temidden van de toenemende onzekerheden, door de jaren heen aan één zekerheid heeft willen vastklampen, nl. het instrumentarium waarmee zij geacht werd de politieke problemen aan te pakken. Een verzachtende omstandigheid is dat zij ook nimmer hardhandig uit deze sfeer van zelfgenoegzaamheid werd opgeschrikt door een kritische politikologie die haar ten principale de ontoereikendheid van het politieke instrumentarium onder de neus wreef.

De verlegenheid van zowel politikologie als politiek met de uitdaging van het MIT-rapport is tekenend voor het niemandsland dat tussen beide bestaat. De konfrontatie met deze onheilsprophetie dwingt politikologie en politiek nu dit niemandsland te betreden en in een goed samenspel te speuren naar mogelijkheden om de gezaghebbende toedelingsprocessen in onze samenleving op democratische wijze te kunnen beheersen.

Tegen de achtergrond van de noodzaak om tot dit samenspel te komen zal ik de vier aan mij voorgelegde vragen trachten te beantwoorden.

1 — Hoe kan en moet de bijdrage van de politikoloog tot de oplossing van politieke problemen zich onderscheiden van die van andere wetenschaps-beoefenaars?

Alvorens in te gaan op het onderscheid wil ik eerst een opmerking maken over de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van wetenschapsbeoefenaars bij de oplossing van politieke problemen. Wetenschap is gemeenschapsbezit. De beoefenaars van de wetenschap hebben de plicht hun laatst verworven kennis voor direct gebruik beschikbaar te stellen. Wanneer zich ontwikkelingen in onze samenleving voltrekken die zij op grond van wetenschappelijk spoorwerk als schadelijk ervaren, hebben zij als kritische intellectuelen de

plicht deze kennis in de waagschaal te werpen. Het oppotten van kennis uit wetenschappelijk eigenbelang onder het motto 'wat slecht is voor de gemeenschap kan goed zijn voor mijn proefschrift' acht ik verwerpelijk.

De politikoloog vormt hierop geen uitzondering. Juist de politikoloog loopt het gevaar al te terughoudend te zijn uit vrees voor het verwijt politikologie en politiek te verwarren en daardoor als wetenschapsbeoefenaar minder serieus genomen te worden. Deze angst leidt in publikaties (zo men daar al aan toe komt) vaak tot onnodige vaagheden in konklusies, gebaseerd op algemeenheden als: het parlement², de politieke partijen, de politici, de pressiegroepen alsof het mogelijk zou zijn op verantwoorde wijze tot de politieke werkelijkheid door te dringen door te abstraheren van het kleurengamma dat daaraan ten grondslag ligt.

De vraagstelling die als uitgangspunt moet dienen voor deze bijdrage is aan deze schematiseringsdrang al evenmin ontsnapt. Ik acht mijn beantwoording dan ook geenszins representatief voor de politikoloog die in de politieke praktijk werkzaam is, maar geef mijn mening als democratisch-socialist, werkzaam als oppositioneel parlementariër, daarbij gebruikmakend van een (allerm minst perfecte) politikologische vooropleiding.

Naar mijn mening dient de politikoloog — als iedere wetenschapsbeoefenaar — er zorg voor te dragen dat de politiek (niet alleen de politikus maar alle participerende burgers) gekonfronteerd wordt met zijn kennis van de werkelijkheid. Wat de politikoloog daarbij onderscheidt van andere wetenschapsbeoefenaren is uiteraard zijn studieobject. Kernvragen bij de kritische bestudering van de processen van gezaghebbende toedeling van waarden in onze maatschappij zijn bijv.:

De effectiviteit van ons politieke systeem om politieke problemen overeenkomstig de doeleinden van de burgers op te lossen. Is ons politieke systeem effectief? Zo nee, waarom niet? Waar is het antwoord van de politikologie op 25 jaar woningnood? Wie is er bezig met bestudering van de politikologische aspecten van de mogelijkheden en onmogelijkheden in ons politieke systeem tot effectieve inflatiebestrijding? Waar blijft de politikologische inbreng bij de discussie over de prioriteitenstrijd tussen economische groei en milieudefensie? De vraag die de politikoloog bij dit alles heeft de beantwoorden is: hoe komt nu in feite de toedeling van waarden tot stand? Wie hebben daarbij in feite doorslaggevend zeggenschap? Bevorderen deze machten de oplossing van de politieke problemen of staan zij in feite de oplossing in de

² Een frappant voorbeeld van een verwarring wekkende algemeenheid vindt men in het eerder genoemde rapport van de werkgroep o.l.v. Mokken en Stokmans, nl. daar waar de zwakte van het parlement wordt afgeleid uit het feit dat in het politiek-economisch netwerk zo weinig parlementariërs worden aangetroffen.

weg? Of blijven de problemen onopgelost omdat zij die de feitelijke zeggenschap hebben niet bij machte zijn deze problemen aan te pakken?

De politikologie is bij uitstek de wetenschap die meedogenloos de feitelijke machtsverhoudingen in onze samenleving moet blootleggen en de formele machtsverhoudingen die de realiteit versluieren moet durven ontmaskeren.

Bij de analyse van de effectiviteit van ons politieke systeem is de vraag aan de orde of binnen onze maatschappijstructuur het overheidsapparaat bij machte is voldoende greep op de economisch-technologische machtsvorming te ontwikkelen om de grote politieke problemen van deze tijd aan te pakken. Of binnen het overheidsapparaat de greep van de verantwoordelijke regering op de niet-verantwoordelijke administratie, de greep van het gekozen parlement op de niet gekozen regering, de greep van de direkt met de kiezers gekonfronteerde partijen op het zonder last en ruggespraak beslissende parlement voldoende groot is om te kunnen zeggen dat via de politieke structuren van onze formele democratie de problemen van onze samenleving nog op te lossen zijn³.

Natuurlijk, elke politikus heeft, al naar gelang zijn schakering, zijn cliché-antwoord op deze vragen klaar, maar het is de schuld van de politikoloog als deze antwoorden niet getoetst kunnen worden en dus niet getoetst zijn aan de op wetenschappelijke wijze verworven kennis over de politieke werkelijkheid.

Het zelfde geldt voor de legitimiteit of het democratisch gehalte van ons politieke systeem. De politikologie heeft ook hier de taak te ontmaskeren, aan te geven waar de feitelijke machtsverdeling in ons politieke systeem afwijkt van de machtsverdeling die door de burgers als wenselijk wordt beschouwd. Waar ons politieke systeem in strijd komt met zijn pretentie democratisch te zijn, alle burgers een gelijke mate van beslissingsmacht garanderend. Tal van fundamentele vragen dringen zich hier op. In hoeverre is het ontbreken van deze gelijkheid te wijten aan de diskrepantie tussen formele democratie en maatschappijstructuur met zijn ongelijkheid in inkomen, vermogen, opleiding, status, enz.? In hoeverre is die ongelijkheid toe te schrijven aan het omwegkarakter van onze representatieve democratie met zijn dubbele barrière tussen kiezer en parlement en parlement en regering? In hoeverre aan ons partijensysteem? Kan een partijensysteem meer zijn dan een weerspiegeling van de feitelijke machtsverhoudingen in ons maatschappelijk bestel? Of

³ Zie ook: Prof. dr. A. Hoogerwerf in 'Drie Blijvende Uitdagingen voor Politieke Vernieuwers in 'Civis Mundi'. 10e jaargang, juli—augustus 1971, p. 343, waar hij de stelling verdedigt 'dat een uitbreiding van de overheidsinvloed op de grote bedrijven een wezenlijke voorwaarde is voor een aanzienlijke verhoging van zowel de effectiviteit als de legitimiteit van het Nederlandse politieke systeem'.

kunnen partijen — mits anders gestructureerd (en hoe dan?) — deze machtsverhoudingen beïnvloeden en ingrijpend wijzigen? Of hebben de politieke partijen als instrumenten van maatschappijveranderingen afgedaan? Zo ja, welke alternatieve structuren laten zich dan denken om hun functies over te nemen?

Politici en politikologen roepen om het hardst dat de burger zich machteloos voelt in Nederland. De politici hebben gewoontewijsheden genoeg paraat om dit verschijnsel te verklaren en vervolgens te kleineren of te overdrijven, al naar gelang dit in hun kraam te pas komt. De politikoloog heeft echter de plicht de achtergronden op te sporen en nieuwe structuren uit te denken om de burger in het politieke systeem de centrale plaats te geven die hem toekomt.

Daarmee kom ik op een derde aspekt bij de bestudering van ons politieke systeem: zijn overlevingskansen. Wanneer een politiek systeem niet effectief is en in steeds mindere mate als legitiem wordt ervaren door de burgers, kan een proces van zelfvernietiging in gang zijn gezet. Juist in het licht van de onheilsprofetie van het MIT-rapport is deze problematiek uiterst relevant. De machteloosheid van de nationale staat, de verstarring van onze bureaucratische overheid, het terreinverlies van het parlement ten opzichte van de regering, de versplintering van ons meerpartijensysteem, het terreinverlies van de politieke partijen ten opzichte van pressie- en aktiegroepen en dat alles in het licht van de uitdaging van het MIT-rapport dat om een krachtige politieke ingreep vraagt, kunnen een voedingsbodem doen ontstaan voor een ineenstorting van het parlementaire stelsel. Een proces dat sluipenderwijs kan optreden door een toenemende technokratisering van de politiek, waartoe de MIT-benadering ook gemakkelijk kan uitlokken. Het kan ook op wat minder verholde wijze gebeuren door de roep om sterke politieke leiders. Het is de plicht van de politikologie de voedingsbodem voor dit soort ontwikkelingen tijdig te signaleren. Niet omdat het parlementaire stelsel alleenzalmakend zou zijn. Maar wél omdat vervanging van het parlementaire stelsel door minder legitieme staatsvormen een weinig verkwikkend vooruitzicht zou zijn. Dat betekent nog niet dat de politikoloog even kritiekloos als de meeste politici zich met het parlementaire stelsel inklusief haar gebreken moet identificeren. Van de politikus mag men niet anders verwachten, zolang de politikoloog hem nog geen blauwdrukken voor betere systemen heeft voorgehouden. Van de politikoloog mag verwacht worden dat hij bij voortduring tracht de zwakke plekken in ons huidige systeem op te sporen en deze te konfronteren met alternatieve systemen die beter voldoen aan eisen van effectiviteit, legitimiteit en overlevingskansen als ons huidige systeem. In geen geval mag hij zich laten meesleuren in de neiging tot kritiekloze systeemverheerlijking die veel van onze politici kenmerkt.

2 — Hoe kan en moet de bijdrage van de politikoloog die aan een instelling voor wetenschappelijk onderwijs verbonden is, zich onderscheiden van die van de politikoloog die in de politieke praktijk werkzaam is?

Laat ik ook hier de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid vooropstellen. Van de praktikus in de politiek mag de zelfde kritische opstelling worden verlangd tegenover het politieke systeem waarin hij participeert als van zijn kollega-wetenschapsbeoefenaar. Zijn meegekregen kennis dient hij dan ook primair in te zetten om praktische hervormingen tot stand te brengen in het politieke systeem, mede op basis van de uitkomst van relevant wetenschappelijk onderzoek waartoe hij zijn kollega's wetenschapsbeoefenaars dient aan te sporen (hetgeen ik in antwoord op vraag 1 heb gepoogd).

Er zijn in de praktijk uiteraard grote verschillen in mogelijkheden, die ik in de volgende punten zou willen samenvatten.

(a) De wetenschappelijk bekwaamheden van de politikoloog/wetenschapsbeoefenaars zijn per definitie groter dan die van de politikoloog/politikus. De wetenschapsbeoefenaar heeft meer gelegenheid zich te bekwaamen in onderzoeksmethodieken die onontbeerlijk zijn om de politieke werkelijkheid op verantwoorde wijze te verkennen en te verklaren. De wetenschapsbeoefenaar is beter bij de tijd voor wat betreft het bijhouden van de ontwikkeling van zijn discipline in binnen- en buitenland. De wetenschapsbeoefenaar is beter in staat in de rust van de studeerkamer systematiek te brengen in de bestudering van het politieke systeem. Tot dit alles is de politikoloog/praktikus nauwelijks in staat, opgeslorpt als hij wordt in het hol-en-draafwerk van de praktische politiek. Daar staat tegenover dat juist dit hol-en-draafwerk hem in kennis brengt met de politieke werkelijkheid die door zijn kollega-wetenschapsbeoefenaar slechts kan worden benaderd. Zo kan hij zijn kollega behoeden voor onverantwoorde abstrakties, schematiseringen, generalisaties, enz. die belemmerend zouden kunnen werken bij het doorgronden van de politieke processen.

(b) De bekwaamheid om feitelijke machtsverhoudingen te ontmaskeren is bij de wetenschapsbeoefenaar in betere handen, omdat hij geacht wordt beroepshalve wat vrijer te staan tegenover die machtsverhoudingen. De politikoloog/politikus die beroepshalve onderdeel uitmaakt van die machtsverhoudingen dreigt — hoezeer hij ook bereid kan zijn van tijd tot tijd een stap opzij te doen — toch bewust of onbewust gevangene te worden van die machtsverhoudingen. Aan de andere kant is hij dankzij de rechtstreekse konfrontatie met die machtsverhoudingen soms beter in staat kamoeflagetechnieken te doorgronden en zijn kollega-wetenschapsbeoefenaar te betrappen op een zekere naïviteit. Bovendien zou de politikoloog/politikus door zijn vertrouwdheid met de werking van het systeem in staat moeten zijn om de resultaten van wetenschappelijk onderzoek te operationaliseren in die zin dat zij in konkrete her-

vormingsvoorstellen worden omgezet. Al gaat deze kundigheid nog niet zover dat hij daarmee bierkaaien zou kunnen omver werpen.

(c) De politikoloog/wetenschapsbeoefenaar moet in staat zijn zich zodanig los te maken van het bestaande systeem dat hij op creatieve wijze op een wat langere termijn zou moeten kunnen denken en alternatieve ontwikkelingsmogelijkheden zou moeten kunnen schetsen. De politikoloog/politikus is door het eerder genoemde hol-en-draafwerk daartoe minder in staat en wellicht door een toenemende binding aan de 'vertrouwde omgeving' ook meer geneigd tot systeemverheerlijking. Waarbij het uiteraard verschil uitmaakt of hij regeringsverantwoordelijkheid draagt dan wel in de oppositie zit, behoudend dan wel progressief is. Hoe het ook zij, het is welhaast onvermijdelijk dat de praktikus zich allereerst geplaagd ziet voor de korte termijnkrisis die om een oplossing vragen. Dat is al reden te over om toe te juichen dat niet alle politikologen zich in de politieke praktijk van alledag storten, want, om met Easton te spreken: 'The cost of devoting our efforts exclusively to short-run crises is far too high.'⁴ Waarbij wel opgemerkt moet worden dat het rendement tot dusver van het langetermijn denken in de politikologie nog weinig indrukwekkend is.

3 — Hoe kan en moet de bijdrage van de politikoloog die in de politieke praktijk werkzaam is, zich onderscheiden van de niet-wetenschappelijk gevormde burger?

Meer dan bij de vorige vragen nog zal het antwoord hier variëren per politikoloog/politikus om over de gevarieerdheid aan verschijningsvormen waarin de niet-wetenschappelijk gevormde burger zich aan ons kan voordoen nog maar te zwijgen.

Mijn antwoord is dan ook niet veel meer dan het antwoord van een vernieuwingsgezinde politikoloog/politikus die ernaar streeft zoveel mogelijk burgers voor zijn streven te winnen en hen tot actieve participatie in ons politieke systeem te bewegen. Tegen die achtergrond start de politikoloog/politikus met een kennisvoorsprong voor wat betreft zijn inzicht in de funktionering van politieke systemen. Maar een voorsprong die hij zo snel mogelijk ongedaan zou willen maken door zoveel mogelijk burgers zonder politikologische opleiding daarvan deelgenoot te maken.

Een vernieuwingsgezinde politikoloog/politikus die ons politieke systeem zodanig wil veranderen dat de gelijkheid van zeggenschap van de burgers meer werkelijkheidsgehalte krijgt, zal proberen met name de zich machteloos voe-

⁴ David Easton, 'The New Revolution in Political Science', rede uitgesproken voor de American Political Science Association op 5 september 1969, opgenomen in *Acta Politica*, jaargang V 1969/1970 afl. 2, januari 1970, p. 213.

lende burgers over de feitelijke gang van zaken zo goed mogelijk te informeren en hen vervolgens trachten te mobiliseren om mede te werken aan hervormingen die hun positie kan versterken.

De vernieuwingsgezinde politikoloog/politikus zal deze burgers duidelijk trachten te maken dat, gelet op de omstandigheden waaronder ons politieke systeem funktioneert, hun gevoelens van machteloosheid allerm minst misplaatst zijn. Hij zal hen niet meer macht moeten aanpraten dan zij in feite hebben. Hij zal hen ervoor moeten waarschuwen dat zij zich niet moeten laten misleiden door de uiterlijke kenmerken van onze formele democratie: algemeen kiesrecht, vrije partijkeuze, vrijheid van meningsuiting, hoe belangrijk deze ook moge zijn vergeleken met de situatie in niet-demokratische systemen. Kortom, hij zal de burgers deelgenoot moeten maken van de resultaten van politikologisch onderzoek, voorzover voorradig, hen in kennis moeten stellen van de inzichten in de politieke werkelijkheid, i.c. de feitelijke machtsverhoudingen binnen het Nederlandse politieke systeem.

Hij zal hen echter ook niet minder macht mogen aanpraten dan zij in feite hebben. Hij zal hen duidelijk moeten maken, dat ons politieke systeem, zoals dat vandaag funktioneert, geen natuurverschijnsel is, maar 'manmade'. Hij zal de burgers ervan moeten doordringen dat ons politieke systeem veranderbaar is, dat zij het systeem moeten hanteren om het te kunnen veranderen. Dat de burgers bij massaal gebruik van hun formele democratische rechten meer materiële democratische rechten kunnen bevechten. De vernieuwingsgezinde politikoloog/politikus zal zich op deze wijze inzetten voor de totstandkoming van een participatie-democratie⁵, waarin een vraagstelling als nu aan hem is voorgelegd als irrelevant terzijde kan worden geschoven.

4 — Hoe kan en moet een vergroting van de bijdrage der politikologie tot de oplossing van politieke problemen gekombineerd worden met een verhoging van het wetenschappelijk niveau der politikologie?

Het zal naar het voorafgaande wel duidelijk zijn, dat ik dit een weinig zinvolle vraagstelling vind. Het suggereert een strijdigheid tussen 'praktische bruikbaarheid' en 'wetenschappelijk niveau' die ik verwerpelijk acht, typerend voor het niemandsland tussen politikologie en politiek zoals dit nog altijd bestaat.

Wetenschap is, ik herhaal het nog eens, gemeenschapsbezit. De politikoloog die zijn kennis opslaat in een ontoegankelijke kaartenbak is even onverantwoordelijk bezig als de politikus die gewoontewijsheden uitkraamt over ons

⁵ Voor een nadere uitwerking van het begrip 'participatie-democratie' als door mij gehanteerd moge ik verwijzen naar mijn artikel 'Is het PvdA-socialisme een wegwerp ideologie?' in *Socialisme en Democratie*, jaargang 28, no. II, november 1971.

politieke systeem zonder ooit kennis te hebben genomen van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek die wél zijn gepubliceerd.

Voor mij staat of valt het wetenschappelijk niveau van de politikologie in de komende jaren met de vraag of deze jonge wetenschap een antwoord zal weten te formuleren op de uitdaging van het MIT-rapport. Zal de politikologie de beleidsinstrumenten kunnen aandragen die de politiek in staat stellen de economisch-technologische toedelingsprocessen te beheersen? En daarbij de politiek tegelijkertijd maken tot een hanteerbaar instrument in handen van de zich nu zo machteloos voelende burgers?

Deze problemen zijn dermate ernstig dat politiek én politikologie gedwongen zijn het niemandsland te betreden. De politikoloog/politikus kan zijn kollega's politici trachten te overtuigen van de noodzaak kennis te nemen van relevant wetenschappelijk onderzoek. Maar dan zal hij eerst zijn kollega's politikologen moeten uitdagen met dit onderzoek voor de draad te komen. Ik hoop dat deze bijdrage als uitdaging zal worden begrepen en aanvaard.

Stellingen

1 — Tussen politikologie en politiek bestaat een niemandsland. De politici stellen nog zoveel vertrouwen in de bruikbaarheid van de bestaande politieke structuren dat zij nogal ontoegankelijk zijn voor kritische uitkomsten van relevant politikologisch onderzoek. De politikologie heeft uit koud-watervrees voor de politiek ook nog weinig spijkerharde onderzoeksresultaten op tafel gelegd.

2 — Eén van de nuttige effecten van het MIT-rapport zou kunnen zijn dat politikologie én politiek zich realiseren hoe belangrijk het is dat zij op korte termijn proberen meer kennis te verwerven over de beheersing van de economisch-technologische waardentoedelingsprocessen in onze samenleving en deze kennis ook toepassen door vernieuwing van onze politieke structuren.

3 — De politikologie zal daartoe haar onderzoek moeten toespitsen op kernvragen als de effectiviteit, de legitimatie en de overlevingskansen van ons politieke systeem, i.c. ons parlementaire stelsel. Zij zal de feitelijke machtsverhoudingen in onze formele democratie moeten ontmaskeren. Zij zal moeten nagaan in hoeverre de bestaande politieke structuren in staat zijn de toedelingsprocessen te beheersen. Zij zal alternatieve structuren moeten ontwerpen die daartoe beter in staat zijn en bovendien meer tegemoet komen aan de eisen van een egalitaire democratie.

4 — De politikoloog/politikus die zelf tezeer de gevangene is van het alledaagse hol-en-draafwerk van de praktische politiek is minder in staat een bijdrage te leveren aan kritisch, systematisch, creatief onderzoek. Hij kan echter wel, juist omdat hij dichter bij de politieke werkelijkheid staat, zijn kollega/wetenschapsbeoefenaar aanzetten tot relevant onderzoek, hem be-

hoeden voor al te grote abstrakties en generalisaties en zich inzetten voor de omzetting van onderzoeksresultaten tot praktische hervormingsvoorstellen.

5 — De politikoloog/politikus kan bovendien bevechten dat zijn kollega's/politici zich openstellen voor en, wat belangrijker is, de zich zo machteloos voelende burgers inzicht kunnen krijgen in de resultaten van politikologisch onderzoek, zodat een klimaat ontstaat waarin de hoognodige vernieuwing van onze politieke structuren kan worden gerealiseerd. Op deze wijze zou de politikoloog/politikus ertoe kunnen bijdragen dat politikologie en politiek het niemandsland betreden en in goed samenspel tijdig een antwoord formuleren op de uitdaging van het MIT-rapport.